

2021 metų rūšys

Metų krūmas

Vaivoras (*Vaccinium uliginosum*)

Žemas krūmas rudais ar pilkšvais stiebais. Lapai ovališki, melsvo atspalvio. Išskirtinis lapų požymis – gyslelių tinklas, matomas prieš šviesą. Pavieniai žiedai išauga ant trumpų kotelių, nusvirę, panašūs į varpelius. Žydi nuo gegužės antros pusės iki Joninių. Vaisiai – mėlynos su balsva apnaša uogos, prinoksta liepos pabaigoje, ne tokios saldžios kaip mėlynės. Auga rūgščiame dirvožemyje, pelkėjančiuose pušynuose, kimininių pelkių raistuose, tarp svaigaus kvapo gailių. Štai kodėl dar vadinami *girtuoklėmis*.

Metų augalas

Dirvinė raugė (*Agrostemma githago*)

Vienmetė javų piktžolė. Stiebas, lapai ir ypač taurelė plaukuoti. Lapai siauros į viršūnę nusmailėjančios juostelės pavidalo. Vasarą lengviausia pastebėti stambius žiedus su penkiais raudonais vainiklapiais. Vaisius cilindriška dėžutė, sėklos juodos, pro lupą primenančios mažus ežiukus. Sėklos nuodingos! Dar prieš kelis dešimtmečius buvo įprasta javų piktžolė, dabar gana reta. Vis dar aptinkama javų laukuose, kur sėjami nevalyti grūdai.

Metų grybas

Didysis kukurdvelkis (*Calvatia gigantea*)

Auga pievose, parkuose, palaukėse. Vaisiakūniai bekočiai, apvalūs, jauni balti, vėliau paruduoja, vidus tampa žalsvai rudas. Tai didžiausius vaisiakūnius užauginantis Lietuvos grybas, jie užauga iki 1 m skersmens ir sveria iki 20 kg (didžiausias Lietuvoje užfiksuotas vaisiakūnis svėrė 15 kg). Deja, jiems retai leidžiama užaugti, nes žmonės išspardo dar nesubrendusius vaisiakūnius. Jei didžiajam kukurdvelkiui pavyksta subręsti, jis paskleidžia iki kelių trilijonų sporų.

Metų samana

Paprastoji žiopsa (*Schistidium apocarpum*)

Auga tamsiai žaliais ar juosvai žaliais nuo 0,5 iki 6 cm aukščio kupsteliais. Lapai 2–3,5 mm ilgio, kiaušinišku pagrindu, pamažu nusmailėję, išorėn lenktais kraštais, dažniausiai baigiasi trumpu bespalviu šereliu. Beveik visuomet turi sporines. Jos trumpos, plačios, neiškilusios virš lapų. Jaunos sporinės su gaubtuvėliais. Jam nukritus, lieka sporinės dėžutės su gaubtu įstrižu snapeliu, kuriam nukritus, sporinė atsiveria plačiomis žiotimis. Paprastoji žiopsa auga ant akmenų.

Metų varliagyvis

Česnakė (*Pelobates fuscus*)

Oda skiriasi nuo kitų rupūžių – lygi, su marmuriniais pamarginimais. Akių vyzdžiai vertikalūs kaip katės. Ant užpakalinių kojų yra mentelės, naudojamos įsirausti į dirvą. Jos slapukės, aktyvios būna tik naktimis. Dieną tūno įsirausios į smėlingą dirvą. Iškilus pavojui naktį gali greitai giliai įsirausti į žemę. Pavasarį, tuoktuvių metu, patinų balsai panašūs į švelnų tylų tuksenimą. Lengviausia pažinti buožgalvius, jie didžiausi iš Lietuvos varliagyvių – net iki 17 cm. Suaugusios česnakės pasiekia tik 6–8 cm ilgį.

Metų vabzdys

Buksmedinis ugniukas (*Cydalima perspectalis*)

Žinomas iš drėgnų subtropinių Rytų Azijos regionų, Indijos, Kinijos, Japonijos, Korėjos ir Tolimųjų Rytų Rusijos. Į Europą pateko, kaip manoma, atvežant dekoratyvinius augalus. Šiuo metu paplitęs beveik visoje Europoje. Pirmą kartą Lietuvos teritorijoje buvo aptiktas 2018 m. Vilniaus rajone ir nuo to laiko arealas Lietuvoje plečiasi. Drugio sparnų ilgis siekia 30–45 mm. Galva ruda, kūnas dažniausiai baltas. Priekiniai sparnai balti su aplink juosiančiu storu, tamsiai ruda kraštu ir būdinga balta dėme. Užpakaliniai sparnai balti, o išoriniame pakraštyje tokia pati ruda juosta, kaip ir priekiniuose sparnuose. Rečiau pasitaikančioje spalvų variacijoje suaugėliai būna visiškai rudi, tačiau vis dėlto turi baltą priekinę sparno dėmę. Suaugėliai skraido birželio – rugpjūčio mėnesiais. Drugių lervos aptinkamos ant *Buxus* genties augalų.

Metų voragyvis

Paprastasis žaliavoris (*Micromata virescens*)

Akys juodos su baltų plaukelių žiedu. Galvagrūtinė ir kojos žali, apaugę baltais plaukeliais. Patelės ir jauniklių pilvas žalias su geltona vidurine juosta, apjuosiančia žalią pailgą dėmę. Prieš žiemą jauni patinėliai neriasi, tampa šviesiai geltoni su išilginėmis raudonomis juostomis ir dėmėmis ant pilvelio. Gegužę jie dar kartą neriasi, pilvas tampa skaisčiai geltonas su 3 išilginėmis raudonomis juostomis. Auką persekioja ir žaibiškai užpuola. Gyvena miškuose, ant žemų augalų drėgnose miškų aikštelėse, pamiškėse, durpynuose.

Metų paukštis

Paprastasis purplelis (*Streptopelia turtur*)

Mažesnis už naminį karvelį. Peri miškuose, laukų giraitėse. Kartais galima stebėti pakelėse renkančius smulkius akmenėlius ar besimaitinančius laukuose, mažose gyvenvietėse, žemdirbystės rajonuose. Nuo panašaus pietinio purplelio skiriasi oranžinio rudumo sparnais, nusėtais juosvomis dėmelėmis, skiriasi dėmė kakle. Burkuoja būdingu balsu *turrrrrrrrr, turrrrrrrrr, turrrrrrrr* arba *tur turrrrrr, tur turrrrrr*.

Metų žinduolis

Paprastasis kirstukas (*Sorex araneus*)

Vabzdžiaėdžių būrio žinduolis, panašus į pelę, atskiriamas iš ilgo ištįsusio snukučio, mažų akių, penkiapirščių galūnių. Kailiukas tankus ir švelnus. Sveria iki 15 g. Urvelius rausia soduose, pievose, pakrantėse. Reti tik smėlingose vietose. Per metus sulaukia iki 3 vadų, jose vidutiniškai po 8 jauniklius, 3 savaitių pradeda savarankišką gyvenimą. Suėda daug vabzdžių, be maisto greitai žūva. Priešai – plėšrieji paukščiai ir žvėrys. Kirstukų jie nesuėda – dėl muskuso liaukų išskiriamo nemalonaus skysčio numeta nužudytus. Lietuvoje gyvena dar 2 kirstukų rūšys: kirstukas nykštukas ir vandeninis kirstukas.

Metų žuvis

Ešeris (*Perca fluviatilis*)

Dažna žuvis, atskiriama iš gelsvai žalsvų šonų ir kelių skersinių juostelių, kupros kūno priekyje, raudonų pilvo pelekų. Pilvas beveik baltas. Didžiausi gali būti iki pusės kilogramo svorio ir net pusmetrio ilgio, tačiau daugiausia aptinkamos mažos žuvys, vikriai plaukiojančios tuntais. Retai

aptinkami sraunumose, gausūs ežeruose, lėtai tekančiose upėse. Nereikli žuvis, gali gyventi net pelkių ežerėliuose. Dideliuose ežeruose skiriasi spalvomis pakrančių ir gilių vietų ešeriai, tarp vandens augalijos gyvenantys būna ryškiausių spalvų. Minta bestuburiais, paūgėję iki 12–15 cm ima pulti už save mažesnes žuvis.

Metų buveinė

Medžiais apaugusios ganyklos

Buvusios ganyklos, apaugusios pavieniais senais medžiais, reti miškai, įsiterpę tarp ganyklų. Žolinė augmenija tokiose buveinėse labai įvairi. Šios buveinės susiformavo ilgą laiką ganant gyvulius plačialapiuose ir mišriuose miškuose. XX a. pradžioje dauguma tokių buveinių užaugo mišku arba buvo paverstos į atviras žemės ūkio naudmenas. Tai reta, unikali buveinė daugeliui organizmų. Buveinę formuojantys seni medžiai yra ir istorinis bei kultūrinis palikimas, puošiantis kraštovaizdį. Ypač vertingi pavieniui ir grupėmis augantys ąžuolai senoliai, kuriuose aptinkami keli šimtai gyvūnų, augalų ir grybų rūšių. Dalis šių rūšių yra prisitaikiusios gyventi tik senuose medžiuose, jų išlikimas priklauso nuo medžiais apaugusių ganyklų išsaugojimo.

Tekstų autoriai: Dalia Bastytė-Cseh, Ilona Jukonienė, Sigitas Juzėnas, Almantas Kulbis, Lietuvos entomologų draugija, Lietuvos mikologų draugija, Gediminas Petkus, Andrius Petrašiūnas, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos Metodinis analitinis centras, Algirdas Vilkas

Nuotraukų autoriai: Ilona Jukonienė, Sigitas Juzėnas, Kastytis Vainauskas, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos Metodinis analitinis centras